

12.

Ne vem, a rad bi verjel.

13.

Kdor ve, kaj storiti, da bi bila naša pot jasnejša, naj to sporoči drugim. Kdor ve, kje se ta, ki ve, moti, naj to sporoči drugim. Kdor ve, kaj storiti, bolje od obeh, naj tudi sporoči drugim. Ugotavljanje dejanskega stanja in iskanje najboljših poti je proces. Zadnjih pet, šest let teče, da je veselje.

»Slovenec sem...«

Tone
Partljič

*Moji bratje in sestre niso
bratje in sestre po krvi,
temveč po duhu.*

Marjan Rožanc, 1990

Dragi Čiro, v obeh gornjih citatih je že skrit moj odgovor na tvoja pretehtana in pomembna vprašanja. Svojega položaja v svetu si ne izbiramo sami, saj se »nehote« prav mi rodimo iz določene matere in še zdaj ne vem, ali je naključje, da sem Slovenec, rojen v letu 1940, ali je to usoda, materialistična dialektika, genetska zakonitost, bog ali kaj. Vedno so se mi zdeli ljudje, ki vpijejo: Ponosen

sem, ker sem Slovenec, ponosen sem, ker sem Hrvat, ponosen sem, ker sem Srb, ponosen sem, ker sem Nemec, Šved, Anglež, Škot... patetični in smešni, saj vendar za ta svoj ponos nimajo nobenih zaslug... Kadar pa je kdo zasmehoval Slovence, jih deval v nič, tlačil, izkoriščal, takrat pa sem to boleče občutil kot svojo krivico, nesramnost, nemoralo. In sem se po svojih močeh upiral, kot če bi kdo umazano govoril o moji mami. Po drugi strani pa so mi včasih nekateri Slovenci povsem tuji in mnogi Neslovenci tako blizu, da se strinjam z Rožancem, ki je v pogovoru s Hofmanom za Srce in oko izrekel misel o bratih po krvi in bratih po duhu. To, da sem se rodil kot Slovenec, je torej moja usoda, kakor to, da sem moškega spola, vedre narave in take postave na primer, kot mi »je bila dana«. Saj je »usoda« tudi to, da sem se rodil v Slovenskih goricah in ne v Ljubljani itd. itd. Kadar gre torej za vprašanje moje eksistence, usode, biti..., je dejstvo, da sem Slovenec, všteto. Iz tega ne delam nobenega cirkusa, kakor tudi iz svoje usode ne. In rekel sem že, da se mi zdijo ljudje, ki iz dejstva, da so Slovenci, delajo prevelik »cirkus«, kar malo smešni. Seveda vem, da reči še malo niso tako preproste. Biti Slovenec ne pomeni nositi samo svojo moško, pisateljsko, slovensko individualno usodo, ampak pomeni to tudi biti del slovenskega naroda, »plemena«, »krvi«, zlasti pa seveda jezika, ki je moj edini resnični jezik na svetu in moji sonarodnjaki so moj edini resnični narod, z enkratno zgodovino itd. S to svojo usodo, s tem jezikom, narodom sem kajpada lahko zadovoljen ali ne. Prav na živce mi grejo ljudje, ki so recimo zelo talentirani (kak pisatelj med njimi), ki tožijo, da je po svoje škoda, ker se niso rodili v večjem narodu, ker bi lahko s svojim talentom ali delom dosegli večji sloves, večja zadovoljstva in blaginjo. Potem še potar-najo, da nas je v bistvu za en sam vele mestni kolodvor in da se vse skup

komaj »splača«. Pripadati majhnemu narodu je kajpada včasih tudi težko in slabo, po drugi strani pa vseeno odlično. Za vsakega srednje povprečnega človeka vemo vsi; prizadevati si moramo, da s tem, kar pač imamo, naredimo toliko, da smo podobni velikim evropskim narodom, in to na vseh področjih od literature, znanosti, univerze, umetnosti, gospodarstva, športa tja do državnosti. Kar zadeva državnost, tu smo kajpada najbolj hendikepirani, saj je pravzaprav nikoli nismo imeli. Včasih smo bili prav blizu, pa so večji od nas odločali tudi o naši usodi, včasih pa smo tudi sami drveli tja, kamor morda ne bi bilo treba. Sedaj smo morda najbliže svoji resnični in moderni državi. Imamo svojo vlado, svojo skupščino, svoje ministre, svojo politiko in – vendar preživljamo zelo težke čase. Imamo gospodarstvo, ki je na psu in ga razprodajamo z raznimi izgovori o mednarodni delitvi dela. In nimamo svoje vojske. Vendar, kot rečeno, navidez smo najdlje, kar zadeva slovensko državo.

Moje površno poznavanje ljudi mi govori, da so podpovprečno majhni ljudje dostikrat zakompleksirani. Majhna dekleta poiščejo prav visoke moške, majhni moški se potrjujejo v politiki in vojski; najmanjši v šolskem razredu je dostikrat najbolj scartljan in najbolj divji. Gotovo je to zelo laično opazanje, dostikrat pa le drži. Ali je torej tudi majhen narod zakompleksiran? Ko gledam zgodovino in sedanost, se mi včasih res tako zazdi. Razboleli smo, kot da se nam godi krivica, ker smo majhni. Vedno se nam godi krivica, skozi vso zgodovino. Vedno nas je kdo prevaral, izkoriščal, pobijal, mučil, od Frankov prek Nemcev ali Italijanov do drugih Slovanov, med katerimi najprej pač omenjamo Srbe, ki pa so še bolj smešni, saj se obnašajo kot prav velik narod... Tako se mi ne zdi čudno, da je Cankar ustvaril celo vrsto ubogih, zapuščenih, nesrečnih Franck, Nin, Hanc, Jernejev, Poljancev, kajti vse naše simpatije so zmeraj na strani ubogih, revnih, nesrečnih, bolnih, izkoriščanih. Kdo sega iz tega povprečja, ga kar hitro naskočimo. Sami ranljivi ljubimo ranljivo. Razboleli ljubimo liriko. Če pa hočemo stati v vsem v ravni vrsti z drugimi narodi, potem sō pač Prešernove Poezije premalo, čeravno je Stritar sodil drugače. Potem moramo znati biti močni, ambiciozni, drzni, napadalni, zreli... Morda ni primerno v tej zvezi citirati Kmeclovo misel o nagnjenosti Slovencev k alibičnosti, toda povsem se strinjam z njim. Za vsak svoj poraz, za vsako zamudo, za vsako napako imamo alibi. Kateri narod se ob vsaki nevarnosti najprej razdeli napol in se pobija med seboj ko Slovenci, od Črtomira do Urha in Roga. Kakšen sindrom je to? Sta bila Abel in Kajn iz teh krajev? Tudi vse sedanje poveličevanje žrtev tega ne spreminja, saj že kuha jezo na drugi strani. In ko naredimo krivico posamezniku, celim delom in stanovom svojega naroda, ko jih tako ali drugače dotolčemo, se potem res prav po slovensko čez nekaj časa pokesamo, opravičimo in zdi se nam, da smo veliki in prav blizu neke velike Katarze. Prav ta potreba po neprestanih Katarzah mi je tako zelo tuja. Smo tako zaresen narod, da skoraj ne prenesemo humorja na svoj račun, kot zakompleksiran človek ne. Zato je včasih naporno biti Slovenec, zlasti drugačen Slovenec.

A drugače pač ni mogoče. To je moja usoda, sem rekel. Ali je naša usoda ali bolezen ali posledica nore politike tudi ta naša raztresenost po svetu. Bil sem (samo) med našimi ljudi v Avstraliji. Kako so razboleli! Kako sovražno razdeljeni med seboj! Kako ljubijo in sovražijo ljudi, ki so ostali doma, kako kar naprej premišlujejo, kdaj se bojo vrnili in kje bojo pokopani, čeravno v razbolelih dušah vejo »never more«. Po drugi strani pa

seveda ne vem, ali je mogoče pripadnike kakega naroda kot posameznike res tako nategovati na skupne imenovalce, je sploh kaj na tem, da smo Slovenci pesimistični, k samomorom nagnjeni ljudje, da so Srbi balkansko bojvito zaslepljeni, Črnogorci prazno herojsko napihnnjeni, Nemci večvrednostno in koristoljubno samoljubni, Angleži aristokratski itd. itd. Brate in sestre po duhu iščem in najdem jih prav med njimi, vsaj toliko kot med svojimi, s katerimi mi je deliti usodo. Rekel sem že, da smo zdaj prav blizu državnosti, najbliže. Smo skoraj že evropsko politično organizirani. Res se političnih iger šele učimo. Nič seveda nisem razočaran nad novo slovensko oblastjo niti nad strankami, kajti prav to, kar imamo zdaj, v letu 1990, sem pričakoval. Napočila bo sicer intenzivna politična dejavnost, razbohotila pa se bo lahko slovenska nesloga, razcepljenost, zavist, nasprotovanje in kajpada grozovito »razočaranje« nad Demosom, ki je prevzel oblast po komunistih, ki so nas malo predtem grozovito razočarali... Razočaranje je za Slovence tako privlačno; kar želimo biti razočarani, ker s tem dokazujemo, kako prav imamo, mi dobri, poštene, ubogi, zatirani... Vedno znova verujemo, vedno znova smo razočarani. Bolj smo razočarani in nesrečni, bolj smo srečni. Pri tem pač pisatelji niso nobene izjeme. Zdaj je en del kulturnikov bliže oblastniške mize (pri nas gotovo ne gre za korito), drugi pa se čuti po krivici odrinjen, prej so bili pač drugi za tisto mizo. Zase vem, da se je vedno bolje držati malo vstran, vendar dovolj blizu, da vidiš, kaj se dogaja, in s humorjem komentirati ali delovati. Viš, dragi moj Čiro, želim delovati (a kaj naj jaz, uboga para, sploh urejam), da bi bili zadovoljni ti in Matjaž Kmecl, Tone Pavček in moj Drago Jančar, Tone Kuntner, Spomenka Hribar, Rudi Šeligo in vsi drugi... V zadnji Mladini sem videl »štos«, kjer naštevajo nekaj imen Slovencev, za katerimi jim bo žal, ker bojo umrli. 200 imen. Umrli bo Milan Kučan, France Bučar, Dimitrij Rupel, Josip Vidmar, Janez Janša, Miša Molk, Niko Grafenauer, Emil Filipčič, Tone Vogrinec, Zdenko Zavadlav, Tone Partljič, Tomaž Šalamun... itd. etc. Zakaj bi dobro mislil o njih šele, ko bojo umrli? Tudi tvoje ime so napisali in Menartovo; in res umrli bojo pesniki štirih, krog okoli Nove revije, demosovci in komunisti... ljubi bog, ali se torej plača te naše stalne zdrahe, te naše ločitve, ti naši boji, ki od časa do časa kot kuga izbruhnejo med nami... Toda rodili se bojo na srečo novi Cirili, novi Janezi, Toneti, Pavleti, Franciji, Mojce, Igorji, Rudiji, Dragotini itd. Niti malo ne verjamem, da bi Slovenci izumrli, kot včasih zapišeta celo vedra Ervin Fritz ali Tone Pavček, kaj šele drugi mračneži. Tako pač umiramo in se rojevamo kot vsi drugi. Vmes sanjamo o svobodi in o državi, narodu in ljudeh. Kako smešno je ob tem brati Zihlerla ali druge revolucionarje, ki pravijo, da živimo in umiramo za idejo; kako smešen je moj sedanjí minister, ki mi priporoča, naj molim in delam, naj se vrnem k oltarju. A mi je drag, ker sem ga videl, kako ponosen oče je, kadar je blizu njegova pametna in lepa hči. Ja, najprej sem človek, potem že takoj sin in mož in oče in pisatelj in ves čas Slovenec, ki moram kot drobna zvezdica zažareti in ugasniti. Zaradi tega torej ne delam posebnega cirkusa; mislim le, da bi si naj Slovenci počasi uredili tako življenje, da bi laže drug drugega prenašali in da bi lahko živeli ob drugem. Razbolelo slovenstvo pa mi je tuje! Slovenstvo je moja usoda in pika. Usode, če verjamemo vanjo, pa ne moremo spreminjati, še celo upiramo se ji težko. In da bi se upiral, ker sem Slovenec? Kje pa! Slovenec, Srb, Nemec, Črnogorec, Albanec, Anglež, Indijanec... ja... A najprej človek. Nič z veliko, z malo: človek s svojim rojstvom in smrtjo.